



## **Pustá země? Politizace emigrace z Polska<sup>1</sup>**

Krzysztof Cibor

„Občané čtvrté republiky“ stálo hrdě na předvolebních billboardech strany Právo a spravedlnost (PiS), které zobrazovaly mladé a perspektivní lidi v blíže neurčené, ale rozhodně atraktivní polské krajině. Kdo přesně by měl ale být těmi šťastnými polskými občany „čtvrté republiky“ po volbách v roce 2005? Satirický portál JoeMonster.org nabízí odpověď, že migranti. Stačilo jenom na billboardy přidat Německo 2007, Británie 2007, Itálie 2007 nebo Španělsko 2007, aby zpochybnili původní význam předvolebních plakátů. Přidání jmen jiných zemí na tyto billboardy je jenom jeden z markantních příkladů „boje“ mezi PiS a jejími politickými protivníky na téma vlny polské emigrace po roce 2004. V zemi, kde emigrace souvisela vždy s hlubokou politickou krizí, slouží současná emigrační vlna opět jako nástroj vnitřních politických rozbrojů.

Přestože po vstupu Polska do EU vítali představitelé napříč celým politickým spektrem otevření pracovních trhů Velké Británie, Irska a Švédska pro polské občany, názory politiků na příčiny a dopady migrace z Polska se brzy začaly rozcházet. Obzvlášť důležitou roli v eskalaci veřejné debaty sehrál dokumentární film „Bar na Victoria Station“, který ukazoval špatné životní podmínky nekvalifikovaných dělníků z Polska žijících v Londýně. Samotné téma se ale otevřelo na scéně až na konci roku 2005, kdy v Polsku proběhly zásadní politické změny. V parlamentních volbách zvítězila strana Právo a spravedlnost (PiS), pravicová euroskeptická strana dvojčat Kaczyńských a sestavila koalici s pravicově nacionalistickou Ligou polských rodin (LPR) a populistickou stranou Sebeobrana. Toto vládní uskupení vzniklo po neúspěšném vyjednávání s Občanskou platformou (PO), stranou stojící blíže středu a s pro-evropskými postoji. PO tedy nakonec přešla do opozice. Od té doby se migrace a polská identita staly klíčovými tématy, vůči kterým se politické strany vymezují.

---

<sup>1</sup> Tento článek vyšel poprvé v publikaci „Visegrád v pohybu. Migrace ve střední Evropě“ vydané v červnu 2007 Multikulturálním centrem Praha ve spolupráci s partnerskými organizacemi Pasaz Antropologiczny, Nadace Milana Šimečka a Anthropolis v rámci projektu financovaného Mezinárodním Visegrádským fondem. Pro více informací se prosím obraťte na Marii Jelínkovou na adresu migrace@mkc.cz.

## **„Každý sedmý Polák žije ve stresu...zbytek v Londýně“**

Ministerstvo práce s oblibou uvádí počet okolo 600 000 emigrantů, zatímco liberální Gazeta nebo Wybocza píše o 2 - 3 milionech (na základě informací Střediska pro výzkum veřejného mínění OBOP - Polské jednoty organizací pro nezaměstnané), ale ať už se jedná o jakékoli číslo, je dost vysoké na to, aby opravňovalo ke zvýšenému zájmu médií i politiků o emigraci. Nepřekvapí nás, že se v této souvislosti často používají termíny jako „masivní emigrace“ nebo „největší vystěhovalecká vlna v Evropě“. Právě vysoké množství vystěhovalců ospravedlňuje tato historická srovnání, „masivní emigrace“ totiž odkazuje na vystěhovaleckou vlnu z řad politických, kulturních a akademických elit v 19. století a označení „největší vystěhovalecká vlna v Evropě“ implikuje, že současná situace je považována za mnohem závažnější než emigrační vlna v osmdesátých letech 20. století.

Jednotlivé politické strany se nemohou na počtu migrantů shodnout. Obecně by dalo říct, že opoziční strany a jejich voliči zveličují počty migrantů a negativní dopady migrace na polskou ekonomii a na vztahy ve společnosti. Navíc příslušníci opozice tvrdí, že v mnoha případech bývá důvodem odchodem z Polska politická situace na domácí scéně. Oproti tomu členové vládních stran často situaci zlehčují a některé z jejich výroky (viz níže) mohou dokonce působit urážlivě vůči těm, kteří se rozhodli pro odchod do ciziny. Vláda také zdůrazňuje, že emigrace má pouze zanedbatelný dopad na národní hospodářství.

Polský HDP a míra spotřeby stabilně rostou a zároveň klesá nezaměstnanost. Tyto pozitivní makroekonomické ukazatele jsou podle opozice pouze nástroje vládní propagandy. Opoziční politici zdůrazňují význam globální prosperity, příhodné výchozí situace, za niž současná vláda vděčí vládám předchozím a v neposlední řadě právě význam rozsáhlé emigrace. Peníze, které Poláci posílají nebo přinášejí zpátky domů, umožňují vyšší spotřebu a tím přispívají k nárůstu HDP, tvrdí zástupci opozice. A dodávají, že nezaměstnanost neklesá proto, že by vznikala nová pracovní místa, ale proto, že lidé ve velkém odchází za prací do ciziny.

Vláda takový rozsah emigrace zarytě odmítá. I při vědomí toho, jak obtížné je stanovit přesná čísla, ministryně práce a sociálních věcí Anna Kalata uvádí, že jsou v každém případě výrazně nižší, než často zmiňované dva miliony, a tvrdí, že v cizině nepracuje více než 600 000 Poláků. Navíc podle ministryně tito migranti v převážné většině měli před svým odchodem z Polska zaměstnání. Dopad migrace na výši nezaměstnanosti v Polsku je tedy prý zanedbatelný. Přesto všechno není oficiální postoj polské vlády v této věci zcela jednotný. Prezident republiky Lech Kaczyński během jednání v Londýně pronesl: „Víme, že v Londýně žijí Poláci, kteří se v Británii uchytili, našli si práci a daří se jim dobře, obzvlášť uvědomíme-li si rozdíly mezi platy

v Polsku a ve Velké Británii. Ale tito lidé jsou v Polsku vedeni jako nezaměstnaní a fiktivně zvyšují statistiky nezaměstnanosti, zatímco si tady v Anglii užívají.“ Úřady práce ale vyžadují, aby se nezaměstnaný jednou do měsíce na úřadu hlásil, nehledě na to, že příspěvek v nezaměstnanosti je relativně nízký. Kaczynského tvrzení je tedy zavádějící, rozhodně nemá žádné konkrétní údaje, které by jeho slova potvrzovaly. Ministerstvo práce má v plánu tuto záležitost prozkoumat v průběhu letošního roku. Ve stejném duchu bagatelizování významu migrace se také do jisté míry popírá, že by odliv pracovníků do zahraničí způsoboval nedostatek pracovní síly v Polsku. Ministryně práce tvrdí, že to, že v Polsku už nejsou žádní lékaři, programátoři ani pracovníci ve stavitelství, je pouhá mediální bublina. Podle ní je na úřadech práce registrováno 450 000 nezaměstnaných programátorů a 100 000 dělníků ve stavebních profesích!

### **Utečenci z Iráku, Afghánistánu a Polska**

V souhrnu lze konstatovat, že není v zájmu odpovědných osob diskutovat o konkrétních statistických údajích, protože by tím před zraky veřejnosti přiznaly oprávněnost kritiky ze strany opozice. V důsledku toho ovšem zbývá více prostoru pro desinformace a ideologické diskuse na téma migrace. Naopak opozičním politikům a médiím s kritickými postoji vůči vládě, kteří se argumentují jinými statistickými údaji, to pak dává prostor i nadále prezentovat celou situaci jako katastrofální. Kritika ze strany opozice i reakce vlády bývají založeny na částečných a selektivních faktech a především na podněcování obav u veřejnosti. Tyto obavy jsou podporovány mediálním obrazem „pusté země“ - vyliďněného Polska. Můžeme se dočíst, že v Británii se rodí více polských dětí než v samotném Polsku (a že tyto děti mluví lépe anglicky než polsky), že polské farnosti zaznamenávají pokles počtu nedělních bohoslužeb a že čím dál více farníků zůstává v cizině.

Opozice vytváří společenský kontext, v kterém každý člověk odjíždějící za prací do ciziny vypovídá o míře veřejného odporu proti vládě. Předseda Občanské platformy prohlásil, že většina současných migrantů se hodlá vrátit zpět do Polska, jakmile se PiS vzdá moci. V levicovém deníku Trybuna si můžeme přečíst následující dramatické vyjádření: „Lidé se dnes z Polska nestěhují, ale utíkají odsud. Jako z Iráku, Afghánistánu nebo Somálska.“ Občané, kteří mají výhrady ke koalici PiS-Sebeobrana-LPR, do značné míry na tomto diskurzu participují. Na internetových diskusních fórech můžeme zaznamenat tisíce paralel srovnávající současné Polsko s Polskem za komunismu.

Kabinet a obzvláště jeho příznivci popírají, že by současná emigrace souvisela s politickou situací v Polsku, na druhou stranu ale do tohoto diskurzu sami vstupují, když obviňují migranty

z „nevlasteneckých postojů.“ K těmto varováním se připojuje dokonce i katolická církev. Ve zvláštním dopise polského biskupa na téma emigrace se dočteme: „Vyzíváme každého spoluobčana, aby zůstal křesťanem, katolíkem a Polákem kdekoli, dokonce i v emigraci.“

### **Bezprizorní migranti a bezmocné vtipy**

Takovýto druh veřejné debaty přirozeně musí sklouznout do oblasti politické satiry. Známým příkladem je vtíp: „Jaký je rozdíl mezi komunistickým Polskem a „čtvrtou republikou“? Za komunismu byli Poláci v Polsku a exilová vláda v Londýně. Teď je vláda v Polsku a Poláci v cizině.“

Předělané billboardy ze satirického portálu JoeMonster.org, o kterých byla řeč v úvodu tohoto článku, obsahují ještě jeden zajímavý aspekt. Osoby na billboardech byly zády k těm, kteří se na plakát dívali. Migranti sice stáli vstříc zářné budoucnosti, ale jejich postoj tak, jak byli vyobrazeni, mohl být také interpretován jako jisté vyloučení ze společnosti, odloučení od každodenního života v Polsku. Byl to obraz odcizení. Stejně narušení komunikace vyplynulo na povrch ve slavném prohlášení prezidenta Kaczynského. Ve svém projevu v Londýně řekl: „Pokud jde o Poláky bez práce a bez domova v Londýně a Británii, věřím, že jich je velké množství, a nejen z Polska, ale i z ostatních nově přistoupivších zemí Evropské unie, jsou prostě bezprizorní, ale i přesto touží po lepším životě a hledají ho v cizině a právě teď si tito jedinci zvolili za cíl Velkou Británii.“ Později prezidentská kancelář vysvětlila, že Kaczynski řekl bezmocní a že nedorozumění bylo zaviněno překladem. Nicméně mnoho kvalifikovaných a vzdělaných Poláků žijících v Británii a dalších zemích EU považují toto nedorozumění za výraz postoje vládnoucí koalice k migrantům.

Volný pohyb osob na čím dál otevřenějším evropském trhu práce se tak v Polsku stává odrazovým můstkem pro ideologické a nikam nevedoucí debaty. Ambiciózní političtí soupeři staví dnešní emigraci do souvislosti s historickými traumaty a konzervují obraz emigrace jako něčeho nebezpečného a nenormálního. Emigrace za prací - stále častěji pouze dočasná, sezónní nebo jako součást kariéry v zahraniční společnosti - bývá na jednu stranu popisována jako útek za politickou a společenskou normalitou a na straně druhé jako zrada národa. Pokud dochází k takovému zpolitizování celého diskurzu, můžeme si jen stěží představit veřejnou debatu, která by přinesla hlubší porozumění různorodým aspektů této nové migrační vlny ve vodách globálního trhu práce.